

TNO Kwaliteit van Leven

TNO-rapport

KvL/V&GW/2007.857/031.11393/01.01/VIS.ima

Evaluatie-onderzoek muskusrattenbestrijding

Arbeid

Polarisavenue 151
Postbus 718
2130 AS Hoofddorp

www.tno.nl/arbeid

T 023 554 93 93

F 023 554 93 94

Datum	5 december 2007
Auteurs	Remco Visser Marjolein Douwes Sifra Corver
Opdrachtgever	IWV
Projectnummer	031.11393.01.01
Aantal pagina's	38 (inclusief bijlage)
Aantal bijlagen	1

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor Onderzoeks- opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen partijen gesloten overeenkomst. Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 2007 TNO

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
1.1	Aanleiding onderzoek.....	3
1.2	Opzet van het onderzoek	3
2	Resultaten: gespreken en documentenonderzoek.....	5
2.1	Landelijke ontwikkelingen	5
2.2	Resultaten per provincie.....	6
2.3	Toelichting Provincie Noord-Holland.....	11
2.4	Toelichting Provincie Zuid-Holland.....	13
2.5	Toelichting Provincie Utrecht	14
2.6	Toelichting Provincie Noord-Brabant	17
2.7	Toelichting Provincie Groningen	18
3	Evaluatie.....	21
3.1	Implementatie van de maatregel.....	21
4	Ziekteverzuimcijfers	26
4.1	Ziekteverzuimcijfers.....	26
4.2	Toelichtingen uit de interviews bij de provincies.....	29
5	Conclusies en aanbevelingen	30
5.1	Conclusies	30
5.2	Aanbevelingen.....	31
	Bijlage Checklist Onderzoek Muskusratten	33

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

In 2001 heeft TNO in opdracht van de werkgevers- en werknemersorganisaties van de provincies een onderzoek verricht naar de zwaarte van het beroep muskusrattenbestrijder¹. Het resultaat van dat onderzoek is beschreven in een reeks aanbevelingen voor de provincies die in combinatie met elkaar het werk van de muskusrattenbestrijder lichter zouden maken. De vijf betrokken provincies² hebben de afgelopen jaren in meer of mindere mate deze aanbevelingen geïmplementeerd. Het effect van de aanbevelingen zou gelegen moeten zijn in minder ziekteverzuim, minder WAO-toetreding maar vooral ook een lagere lichamelijke belasting van de muskusrattenbestrijders.

In de afgelopen jaren is een overgangsregeling van kracht geweest voor oudere muskusrattenbestrijders. Afhankelijk van het effect van de aanbevelingen uit het 2001-rapport zal deze overgangsregeling worden afgeschaft.

Het IWV heeft namens werkgevers en werknemers TNO gevraagd een onderzoek te doen naar de realisering van de aanbevelingen en de effecten daarvan op het werk van de muskusrattenbestrijder. In deze rapportage worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd.

1.2 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek heeft bestaan uit de volgende fasen en activiteiten:

1. Oriëntatie

- Overleg met de klankbordgroep (de heer Van Wayenburg, IWV, de heer Gerritsma, ABVAKABO, en de heer Van den Bron, provincie Groningen) voor het maken van praktische afspraken over de onderzoeksopzet.
- Verzamelen en bestuderen van schriftelijk materiaal (verslagen, handboeken, procedures, ed) aangeleverd door de vijf provincies.

2. Interviews

- Het doel van de interviews was om een beeld te krijgen van de implementatie en de effecten van de aanbevelingen. Op basis van de aanbevelingen in het rapport 'Muskusrattenbestrijder, een slijtend beroep', uit 2001 is een checklist gemaakt voor de interviews bij de provincies (zie bijlage 1 van dit rapport).
- Interviews zijn gehouden in alle vijf betrokken provincies. De gesprekken zijn gevoerd met een managementverantwoordelijke, met een vertegenwoordiger van de muskusrattenbestrijders, met de afdeling Personeel en Organisatie en met een betrokken arbocoördinator. Een samenvatting van de gesprekken is in hoofdstuk 2 opgenomen. De gesprekken hebben plaatsgevonden op:
 - 13 en 19 maart 2007 – Noord Holland;
 - 27 maart 2007- Utrecht (OLM);
 - 5 april 2007 – Groningen;
 - 10 april 2007 – Zuid Holland;

¹ Remco Visser, Jeannette Paul, Frans Heemskerk - Muskusrattenbestrijder, een slijtend beroep, TNO augustus 2001.

² De provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Groningen, Noord-Brabant en het Openbaar Lichaam Rattenbestrijding Utrecht. In de andere provincies is de muskusrattenbestrijding ondergebracht bij de Waterschappen.

- 12 april 2007 – Noord Brabant.
 - Gesprek met de TCM (overlegorgaan van provincies en waterschappen over Muskusrattenbestrijding) (nog te houden).
 - Gesprek met het BAC (overleg van Ondernemingsraadleden) (nog te houden).
3. Ziekteverzuimcijfers
- De effecten kunnen ook zichtbaar worden in de ziekteverzuimcijfers. In het 2001-onderzoek hebben we reeds van enkele provincies de verzuimcijfers verkregen. We hebben zo veel mogelijk ziekteverzuimcijfers geprobeerd te verkrijgen bij de afdelingen Personeel en Organisatie van de betrokken provincies. Op basis van deze cijfers doen we ook kwantitatieve uitspraken over de effecten van de aanbevelingen. In hoofdstuk 4 zijn de cijfers weergegeven en besproken.
4. Rapportage
- De resultaten van de voorgaande activiteiten zijn samengevat in dit concept-rapport. Op basis van deze bevindingen zijn conclusies en aanbevelingen geformuleerd. Deze zijn voorgelegd aan de klankbordgroep.
 - Daarna heeft de BAC zich hierover gebogen.
 - Tenslotte is het rapport definitief gemaakt.

2 Resultaten: gespreken en documentenonderzoek

2.1 Landelijke ontwikkelingen

Uit de gesprekken en tijdens onze voorbereiding zijn ons een aantal landelijke ontwikkelingen gebleken.

- Een belangrijke stimulans voor de verbetering van het arbobeleid in alle provincies is gekomen door het arboconvenant voor de Provincies. In het kader van het arboconvenant zijn instrumenten zoals een digitaal RI&E-instrument ontwikkeld dat door verschillende provincies wordt gebruikt. Tevens is de functie van arbocoördinator in alle provincies geïnstitutionaliseerd. De provincies kennen daarbij verschillende uitwerkingen: zo kennen sommige provincies een centrale arbocoördinator, terwijl andere de functie (ook) per afdeling hebben georganiseerd. Er is een duidelijke verbetering opgetreden ten opzichte van 2001 in alle provincies als het gaat om 'systematische arbozorg' (aanbeveling 7.6.2).
- Op landelijk niveau is er ook meer aandacht gekomen voor uitwisseling en training. Gezamenlijk zijn trainingen opgezet over de belangrijkste vaardigheden van de muskusrattenbestrijders. De geïnterviewde provincies laten hun bestrijders deelnemen aan deze trainingen en cursussen.
Dit is een duidelijke verbetering ten aanzien van 'leren van elkaar' (aanbeveling 7.6.3) en 'verhogen van de kwaliteit' (aanbeveling 7.6.4).
- Ook in 2007 is er onderzoek gestart om te komen tot een gezamenlijke norm voor de inzet van bestrijders op basis van het gebied en de populatie muskusratten. Hoewel het lastig zal zijn om een goede norm op te stellen, is het uitgangspunt dat gezocht kan worden naar overeenkomsten een goede stap om prestaties van bestrijders, tussen rayons en tussen provincies te kunnen vergelijken.
Dit is een duidelijke verbetering ten aanzien van 'leren van elkaar' (aanbeveling 7.6.3).
- Iedereen is het er over eens dat het werk van de muskusrattenbestrijder lichter zal worden als er minder ratten gevangen hoeven te worden. Een goede – landelijke (?) - vangstrategie is daarvoor wezenlijk.
De afgelopen jaren is de discussie over de wijze van organisatie van de muskusrattenbestrijding verder gegaan. De aansturing van de bestrijding door drie overheidsorganen (rijk, provincies en waterschappen) leidt tot veel verschillen in visies en werkwijzen. Het gevolg is dat de werkwijze van muskusrattenbestrijding - in sommige perioden in sommige gebieden - erg afhankelijk is van organisatorische en politieke vraagstukken. Een aantal geïnterviewden geeft ook aan dat een meer gecoördineerde – lees landelijk aangestuurde – bestrijding een verbetering zou zijn. De overgang van de bestrijding in een aantal provincies naar de waterschappen leidt in een aantal provincies tot meer samenwerking over de provinciegrenzen heen.
Natuurlijk kan dit voor de werknemers negatieve arbeidsvoorwaardelijke gevolgen hebben. Maar dat zou geen reden moeten zijn, om een meer centrale visievorming en aansturing te verhinderen.

- In de verschillende provincies is zoals vermeld discussie over de aansturing van de muskusrattenbestrijding. Het meest ver van de vijf provincies is Utrecht, waar de plannen om het OLM onder te brengen bij de Waterschappen het meest ver zijn gevorderd. In Noord Brabant en Zuid Holland is de discussie over een overgang ook actueel, al zijn daar nog geen besluiten genomen. In Groningen is uiteindelijk besloten om de muskusrattenbestrijding niet over te laten gaan naar de waterschappen. In Noord Holland is dit onderwerp niet aangesneden in de interviews.

2.2 Resultaten per provincie

Het doel van de interviews bij de vijf betrokken provincies met verschillende betrokkenen was het achterhalen van de effectiviteit van de maatregelen die de provincies hebben genomen naar aanleiding van het onderzoek in 2001. Per maatregel hebben we geprobeerd te achterhalen welke activiteiten zijn verricht. We hebben de interviews met verschillende actoren (management, P&O, arbocoördinator, rayonambtenaar /muskusrattenbestrijder) gehouden.

In de onderstaande tabel hebben we de resultaten samengevat. Na de tabel is een toelichting gegeven.

Tabel 1 Resultaten per provincie

Aanbeveling	Provincie Noord Holland	Provincie Zuid Holland	Provincie Utrecht	Provincie Noord- Brabant	Provincie Groningen
7.6.1. Het verminderen van de werklust					
<i>Vermindering van werklust</i>					
Preventief: Verkleining vanggebied en taakverbreding	Taakversmalling (tijdelijk): uitzendkrachten uitvoering algemene taken (maken van vallen, uitzetten en ingraven fuiken/vallen).	Verkleining vanggebieden op basis van leeftijdsbewust personeelsbeleid. Daarbij is ook extra budget gekomen om het werk in het algemeen te verlichten (meer mensen of mechanisatie)	Herverdeling werkgebieden op aantal km watergang. Actielopen met uitzendkrachten. De actielopen zijn wel extra zwaar, en verzwaren de taak. Rayon ambtenaren moeten meer samenwerken.	Herindeling van de vanggebieden is een continu proces. Voordeel in NB is dat het aantal ratten is verminderd, terwijl de formatie op peil is gebleven. Echter, natuurontwikkeling maakt vangen zwaarder	Inventarisatie watergangen en aanpassing strategie vangen. Vanggebieden zijn beter verdeeld, maar in het algemeen niet kleiner geworden. Taakverbreding niet altijd haalbaar en stuit op weerstand
Curatief: Verkleining vanggebied voor oudere werknemers		Verkleining vanggebieden op basis van leeftijdsbewust personeelsbeleid. Lichter werk bij fysieke klachten: Taakverbreding (maken van vallen). Wordt echter ervaren als taakversmalling			
Andere oplossingen	Meer structuur (indeling in vakken) zal kunnen leiden tot efficiënter werken en dus minder ratten. Dit zal uiteindelijk de werklust verminderen.		In de toekomst: taakverbreding door overgang waterschappen die meer verschillende soorten werk hebben.		Ontwikkeling sturingsinstrumenten zoals GPS en vaste looproutes zal kunnen leiden tot hogere vangsten en uiteindelijk minder ratten. Het systeem met vaste vanggebieden zou kunnen verdwijnen.
<i>Vermindering energetische belasting</i>					
Minder belasting: quads	Aanschaf Quads	Aanschaf veel Quads Door Quads verlichting werk door niet dragen van klemmen maar: - meer klemmen meenemen - verkeerde werkhouding - meer risico's (bijna ongevallen, nu begrenzer) Quadcursus	Aanschaf Quads Vermindering tillen materiaal door gebruik Quads	Aanschaf twee Quads, Quads niet altijd te gebruiken	Eén Quad is besteld. Quads niet altijd te gebruiken

<i>Vermindering langdurige werkhoudingen</i>					
- Andere werkwijzen - Afwisseling					
<i>Tillen, dragen</i>					
- Andere werkwijzen - het gebruik van goede hulpmiddelen, instructies, voorlichting en toezicht de risico's	Quads Plan 2008: elektrificeren van lieren	Hulpmiddelen: klemmen-spanners; quads	Quads Meer klemmen dan kooien, door de enorme hoeveelheid ratten, dat maakt het werk juist zwaarder Aanleg steigers tbv minder duwen en trekken Advies ARBO Unie tillen kano's		Lichtere vangkooien, maar nu draagt men 2 ipv 1 kooi.
<i>Gevaarlijke situaties, geluid en trillingen</i>					
- Andere werkwijzen - Het gebruik van goede hulpmiddelen, instructies, voorlichting en toezicht de risico's	Aanschaf stillere en schonere boten, (4 takt). Probleem is de kou. Bij nood extra hulp inroepen GPS systeem Nieuwe dienstautos met uitrusting volgens programma van eisen Cursus waadpakken lopen Opleiding KLM Arbo CROW keuring Werken in verontreinigd gebied	Training werken met techniek PBM's, cursus Struggle for Life, verplicht handschoenen dragen	Stillere en schonere boten (4 takt motoren). Probleem is de kou. Cursus reddend zwemmen Iedereen krijg lieslaarzen en waadpakken		Aanschaf stillere en schonere boten (4 takt) GPS systeem
<i>Bacteriologische risico's, klimaat, UV en chemische belasting</i>					
Alertheid bestrijder, erkennen gevolgen en nemen maatregelen	Zonnebrand Tekentang Testen op Hep B en ziekte Weil	Tekenbeleid: insectenspray	Aandacht voor zonnebrand en petjes		Meer gebruik boten leidt tot meer kou, je gaat koud het water in

7.6.2 Systematische arbozorg					
Algemeen	Arbocoördinator intern sinds 2003 Arboconvenant provincies	Arbocoördinator Arboconvenant provincies	Arbocoördinator Arboconvenant provincies Arbohandboek	Arbocoördinator provincie Arboconvenant provincies Arbohandboek Preventiemedewerker uitvoering arbotaken	Aanstelling van Arbocoördinator door Arboconvenant provincies.
Versnelde uitvoer van de risico-inventarisatie en evaluatie	RIE uitgevoerd 2006	RIE uitgevoerd 2003	RIE heeft plaatsgevonden, problematiek blijft bestaan	RIE uitgevoerd 2006/2007	RIE uitgevoerd
Versneld opstellen en uitvoeren van het plan van aanpak met maatregelen gericht op het voorkomen en beperken van risico's	Plan van Aanpak is gemaakt, veel maatregelen zijn uitgevoerd	Plan van Aanpak is gemaakt, veel maatregelen zijn uitgevoerd	Plan van Aanpak is gemaakt, veel maatregelen zijn uitgevoerd	Plan van Aanpak op basis van RIE. Invulling PvA verantwoordelijkheid bureau-hoofden	Plan van Aanpak is gemaakt, veel maatregelen zijn uitgevoerd
Het structureren van alle arbo maatregelen die reeds genomen zijn.	Arbo Jaarplan 2007	Arbo Jaarplan en acties uitgevoerd Bijhouden en leren ongevalen Gezondheids- en sporttrainingen Trainingen, hulpmiddelen, tekenbeleid (zie ook 7.6.1.) Opmeten voeten podologisch centrum	Arbo Jaarplan en acties uitgevoerd Handboek Beroepsrisico's Voorlichting arbeidsrisico's	Functierisicoprofiel met risico's van werkzaamheden op basis van RIE. Deze worden geactualiseerd tijdens jaarsprekken	Arbo Jaarplan
7.6.3. Leren van elkaar					
Protocollen op te stellen van goede voorbeelden en praktijken bij de beheersing van arborisico's	Meer uitwisseling gegevens door GPS Uitwisseling /meelopen door reorganisatie regio's Training samen leren plan opstellen TCM als mogelijkheid om van anderen te leren. Toch blijven muskusrattenvangers erg op zichzelf	Bestrijders werken steeds meer samen	Meer overleg strategie Landelijke opleidingen	NB-handboek V&G heeft model gestaan voor een landelijk handboek. Bestrijding zou landelijke organisatie moeten zijn. Overgang naar waterschappen kan bijdragen	Samenwerken wordt gestimuleerd Landelijke bestrijdingscursussen
Ontwikkeling van kennis omtrent strategieën, slimme oplossingen bestrijding zelf, innovatie	Door opdeling in vakken, strategieën mogelijk en werk inzichtelijker Gebruik GPS		Uitwisseling kennis door uitwisselen uitendkrachten en bij actielopen in groepen		Uitwisseling kennis omliggende waterschappen Door gebruik GPS is uitwisseling tussen gebieden mogelijk waardoor de trek in beeld komt

7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden					
- Landelijke kwaliteitscriteria - Toetsings-commissie, uitvoeren audits - Verantwoordelijkheden resultaten hoger beleggen. Samenwerken moet norm zijn	Landelijke werkgroep bezig met normontwikkeling	Landelijke werkgroep bezig met normontwikkeling	Landelijke werkgroep bezig met normontwikkeling	Landelijke werkgroep bezig met normontwikkeling	Landelijke werkgroep bezig met normontwikkeling
			Na de reorganisatie van de dienst een paar jaar geleden leren de rayonhoofden meer van elkaar	Samenwerken tussen bestrijders en rayons is de norm. Flexibele inzet van personeel.	
7.6.5 Sociaal beleid bij provincies					
Beleidsdoelstellingen oudere werknemers	FPU++ regeling Loopbaanbeleid: Extra verlof senioren 50, 60, wens tussenstap bij 55 Sommige oudere bestrijders zijn minder gaan werken	FPU++ regeling is mogelijk, maar liever past ZH een eigen regeling toe: Leeftijdsbewust personeelsbeleid: evenveel uur, maar minder werk voor zelfde loon bij hogere leeftijd PAGO tests	Alleen landelijke FPU++ regeling Geen senioren/ leeftijd bewust personeelsbeleid. OLM beleidsplan actiepunten vergrijzing	FPU++ regeling van toepassing Leeftijd bewust personeelsbeleid actueel onderwerp muskusrattenbestrijding Revitalisering doel maar geen beleid	FPU++ regeling van toepassing PAGOs uitgevoerd Vervangend werk bij oudere werknemers met fysieke klachten. Scholing Aanname beleid: meer leeftijds-gedifferentieerd Nog geen leeftijdsbewust personeelsbeleid, ICP is er mee bezig
Vervroegd uittrekingsbeleid			Gebruik van 60 en 50jr regeling	57+ regeling is sinds 2006 niet meer van toepassing	
Overig		Overname collega's of extra krachten bij lang ziekteverzuim	Dagvergoeding in loon opgenomen	Discussie over onkostenregeling. Vergoeding nu op declaratiebasis	

2.3 Toelichting Provincie Noord-Holland

7.6.1. Verminderen van werklast

Verminderen werklast

- Het aantal muskusrattenbestrijders is in 2006 gestegen van 25 naar 46 personen. Een groot aantal van hen zijn uitzendkrachten. Uitbreiding is tijdelijk in verband met de populatie ratten, en heeft geen rechtreeks verband met het arbobeleid. Daarna keert de situatie van 2005 weer terug, met een formatie van 34 à 35 vangers.
- Taakversmalling:
 - Uitbesteding maken van vallen.
 - Uitzendkrachten ingehuurd die de meer algemene taken uitvoeren: fuien zetten, vallen ingraven. De vaste mensen, de echte bestrijders, doen het vakinhoudelijke werk: het speuren. Dit betekent dus ook taakversmalling.
- NH is verdeeld in vakken om het werk van de bestrijders inzichtelijk te maken. Het opdelen van NH in vakken is gedaan om beter inzicht te krijgen in de strategieën voor het vangen.
- Als er in een bepaald gebied te veel ratten komen, wordt er hulp ingeroepen.

Verminderen energetische belasting

- Meer boten met 4 takt motor. Minder luchtvervuiling. Nadeel is kou doordat er meer in en uit de boot geklommen moet worden.
- Er zijn quads (bij)gekomen.
- Wat nog zou moeten: het elektrificeren van de lieren om een boot op de aanhanger te krijgen. Dit het plan voor 2007.
- Er zijn ook PDA's (Personal Digital Assistants) met GPS gekomen. Een revolutie: want niets is meer als vroeger. Daarmee kan worden vastgelegd waar de ratten worden gevangen en hoeveel, en ook welke routes een muskusrattenbestrijder loopt.

Langdurige werkhoudingen

- Belasting van het lichaam blijft. Lopen betekent veel km's maken. Maar ook varen is zwaar: koud, lang in een vaste houding, duwen en zweten als er een klem gezet moet worden.
- De quads zijn een goede aanvulling. Niet iedereen vindt het prettig om er mee te werken. Het 'nadeel' is dat de productie omhoog gaat omdat je sneller verplaatst: de bestrijder is sneller bij een volgende gang en moet nog frequenter het water in. Ook is het rijden met een quad erg belastend voor de rug in verband met horten en stoten.
- Het schoeisel waarmee gewerkt is slecht. Er wordt gebruikt gemaakt van laarzen omdat dit noodzakelijk is voor het water maar het is slecht voor de voeten.
- Aan de belastende werkhoudingen zelf is niets veranderd: er is geen verandering in de manier van vangen of in de gebruikte vangmaterialen.

Tillen, dragen, gevaarlijke situaties, geluid en trillingen

Bacteriologische risico's, klimaat, UV en chemische belasting

- Tillen en dragen: het toegenomen gebruik van boten en quads zorgt voor minder tillen en dragen van bijv. rugzakken met klemmen.
- Trillingen: quads brengen lichaamstrillingen met zich mee.

- Gevaarlijke situaties: er is iemand met een quad van het talud gereden. De vraag is of iedereen wel voldoende vaardigheden heeft voor gebruik van quads.
- Veel voorzieningen zoals tekentangen, zonnebrand factor 30 zijn standaard voorzieningen geworden.
- In de nieuwe dienstauto's is standaard een goede uitrusting voor de bestrijders opgenomen.
- Cursussen voor bestrijders: Werken in een Waadpak en opleidingen van KLM arbo.
- CROW-keuring Werken in verontreinigde grond is nu verplicht voor alle bestrijders (bloed, urine afname).
- Bestrijders worden getest op Hepatitis B en Ziekte van Weil.

7.6.2 Systematische arbozorg

- Het 2002-rapport heeft in de periode 2001-2005 weinig aandacht gekregen. De provincie was in die tijd verwickeld in een reorganisatieproces. Destijds was er een arbo-service groep en de meeste arbozaken werden uitbesteed aan de arbodienst. Nu, sinds 2005, zijn er arboco's en is arbo veel meer geborgd in de organisatie. De huidige directeur wil daarnaast ook veel meer aan arbo doen.
- Het arboconvenant provincies uit 2003 heeft ervoor gezorgd dat er binnen de provincie, en dus ook bij B&U is een arboco aangesteld.
- In 2006 is er een RIE uitgevoerd. Bij die RI&E zijn toen ook de aanbevelingen uit het 2002-rapport meegenomen. Dat heeft tot een arbojaarplan geleid in 2006. Momenteel wordt het arbojaarplan voor 2007 opgesteld.

7.6.3 Leren van elkaar

- Muskusrattenbestrijder is nog steeds een solitaire functie. NH probeert nu wel wat aan uitwisseling te doen door de bestrijders uit te rusten met een GPS-systeem waarin vangstgegevens worden ingevoerd en de bestrijders getraceerd kunnen worden.
- Bij de reorganisatie van drie naar twee regio's in 2003 is er ook uitwisseling geweest tussen de bestrijders en de rayons.
- De nieuwe cultuur betekent meer professioneel handelen: inzichtelijk maken wat een bestrijder doet en hoe hij te werk gaat. Deze cultuurverandering moet gedoseerd worden ingevoerd.
- Leren van elkaar is wel een doel, maar de bestrijders zijn erg op zich zelf. En dat geldt ook voor de provincies. Er zijn nu wel trainingen voor bestrijders waar bijvoorbeeld samen een vangstplan wordt opgesteld. Dit wordt als positief ervaren. Daarbij is er ook uitwisseling tussen de verschillende provincies. Dit heeft positieve gevolgen, er wordt geleerd van vangsmethoden uit andere provincies. Voorheen was men nooit erg van de drijfkooien/lokkooien, echter, ervaringen in Drenthe lieten zien dat je er drie maal zoveel ratten mee kunt vangen.
- Ook het deelnemen aan de vergaderingen van de TCM wordt ervaren als een manier om van elkaar te kunnen leren.
- Sommigen zouden het liefst een hond willen hebben: deze zouden veel beter speuren. Muskusratten laten veel geur achter. Alleen het gebruik van honden is lastig met vee en in natuurgebieden.

7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden

- Geen.

7.6.5 Sociaal beleid bij provincies

Resultaten:

- Het ouderenbeleid dat er is bestaat uit de CAO-regeling en de FPU++.
- Sommige ouderen willen in plaats van vijf nog maar drie dagen werken. Ongeveer 5 à 6 bestrijders kunnen niet meer volledig werken. Ze werken nu 5 x 6 uur.
- Er is wat meer loopbaanbeleid gekomen. Dat is vooral het senioren verlof. De stap tussen 50 en 60 jaar – voor het krijgen van extra verlof is nog erg groot. Een tussenstap bij 55 zou mooi zijn.

2.4 Toelichting Provincie Zuid-Holland

7.6.1. Verminderen van werklast

- Gebiedsverkleining voor bestrijders boven de 40 jaar. Zie stuk over Leeftijds Bewust Personeelsbeleid. Hulp door uitzendkrachten via het ABB.
- Er zijn veel quads gekomen om het werk te verlichten. Er komt nu een quad-cursus. De quad moet vooral als een muilezel gezien worden.
- De quads geven wel veel bijna-ongelukken. Er zit nu een begrenzer op de snelheid. Er zijn 4 tot 5 ongelukken geweest. Twee zijn te water gereden.
- De quads hebben geleid tot minder dragen van klemmen.
- Ook geven quads een verkeerde werkhouding: je zit er scheef op te speuren.
- Door de quads worden meer klemmen gespannen wat kan leiden tot RSI.

7.6.2 Systematische arbozorg

- In 2003 is de RI&E uitgevoerd. Er zijn jaarplannen, die elk jaar voor 100% zijn uitgevoerd. Sinds 2003 wordt de RI&E zelf uitgevoerd.
- Ongevallen worden bijgehouden om er van te kunnen leren.
- Sinds 2006 zijn er een aantal trainingen: gezondheidstraining en sport (sport-school, oefeningen thuis, sportvereniging); slimmere manieren om met je lichaam om te gaan. Er wordt een PAGO-test uitgevoerd. Op basis daarvan werkt de bestrijder samen met de bedrijfsfysiotherapeut daaraan. Na één jaar wordt je opnieuw bekeken.
- Een training 'Werken met techniek' is gegeven.
- Er komen hulpmiddelen als deze nodig zijn: klemmenspanners.
- Tekenbeleid: er zijn insectensprays, PBM's, cursus Struggle for Life, verplicht handschoenen dragen.
- Voeten worden opgemeten bij een podologisch centrum. Speuren kan met schoenen aan, klemmen zetten met lieslaarzen aan.

7.6.3 Leren van elkaar

- Steeds vaker gaan bestrijders samen het gebied in.

7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden

- Geen.

7.6.5 Sociaal beleid bij provincies

- In 2002/3 is bij de CAO de FPU++ regeling in het leven geroepen. De vraag voor Zuid Holland was: wat hier mee te doen?
- 4 à 5 langdurig zieken met gewrichtsproblemen hebben een gesprek bij de bedrijfsarts gehad. Centraal stond daarbij: wat kunnen deze mannen nog voor werk uitvoeren? In overleg met de bedrijfsarts en P&O is gezorgd dat zij lichter werk kregen: kooien maken, of kooien controleren. Hiermee versmal je eigenlijk het takenpakket voor alle bestrijders.
- De onderdeelcommissie, het management en de bedrijfsarts hebben samen gezocht naar een goede aanpak. Het feit dat iemand slijt door het muskusratten vangen is een vaststaand gegeven. Het feit dat iemand in de loop van de jaren minder gaat presteren ziet ZH dus ook als een organisatorisch vraagstuk. Dit is op te lossen met een Leeftijd Bewust Personeelsbeleid. Dat houdt in dit geval in dat ZH ervan uitgaat dat je tussen 18 en 40 jaar 100% kan presteren, en kan het aantal km watergang ook groot zijn. Daarna zal het verminderen, per individu zal dat verschillend zijn. Op hogere leeftijd zal men meer en langer verzuimen. Daar is een staffel voor gemaakt: met je 40ste gaat er 5% van je werkgebied af, en het loopt door tot je 60ste wanneer je een reductie van 40% hebt.

Wezenlijk is dat de bestrijder evenveel uur blijft werken (36 uur). De hersteltijd is dan ook werktijd. In tegenstelling tot de FPU++ gaat de bestrijder er ook niet in loon op achter uit. Je krijgt ook geen extra of andere taken: je mag enkel langer doen over minder werk.

- Doel is: muskusrattenbestrijder gaat op zijn 65ste lopend de dienst uit.
- Dit beleid kost ZH 300 kEUR per jaar. Dat komt omdat uren die een bestrijder niet meer besteed in zijn gebied ook weer besteed worden. De rayons hebben een keuze hoe het wordt besteed: gebiedsverkleining, maar ook extra mensen in een korte periode; of juist quads (sommige voor de persoon, sommige voor het collectief) om het werk te verlichten. Het geld wordt flexibel ingezet.
- Bij ziekteverzuim wordt er een voorspelling gemaakt hoe lang het gaat duren. Bij langer verzuim wordt er een vervanger ingehuurd. Ofwel zijn collega's nemen zijn gebied over.
- Deze aanpak blijkt erg motiverend te werken. De bestrijders hebben het idee dat de organisatie achter hen staat.
- Er zijn enkele uitzonderingen. Een bestrijder is voor 50% afgekeurd. Hij houdt zich met materiaalvoorziening bezig. Twee bestrijders zijn uitgestroomd, hebben een andere functie gekregen. Studiefaciliteiten zijn vergoed.
- De FPU++ regeling is een slechte regeling, omdat er geen herbezettingsverplichting is. De regeling motiveert niet.

2.5 Toelichting Provincie Utrecht

7.6.1. Verminderen van werklust

Vermindering werklust

- De vangstgebieden zijn bij de reorganisatie herverdeeld. Verkleining was niet de doelstelling. De vangstgebieden zijn herverdeeld op basis van het aantal km's watergang. Bij die reorganisatie zijn mensen en vangstgebieden gewisseld. Het werk is eerlijker verdeeld.
- De rayonambtenaren meer (moeten) samenwerken. Er is minder verdeel en heers, er is meer ruimte om van elkaar te leren.

Maar:

- De zwaarte van het werk hangt erg samen met het aantal ratten dat gevangen moet worden. Problematiek: Meting aantal ratten: Het aantal ratten in een gebied is moeilijk meetbaar. Er is (nog) geen goede systematiek om te meten en te sturen. Strategieën effectieve werkwijze: Wat is een goede strategie om ratten te vangen en hoe meet en controleer je dat?
- Er zijn tijdelijke uitzendkrachten, maar er is geen structurele capaciteitsuitbreiding om de werklust te verminderen.
- Hoewel door de reorganisatie de vangstgebieden herverdeeld heeft op basis van km's watergang, was verkleining van de werkgebieden niet de doelstelling en is er geen tijd voor taakverbreding.
- De overgang naar de waterschappen is positief voor de taakverbreding: er zijn daar veel meer taken mogelijk.

Vermindering energetische belasting

- Er wordt nu gewerkt met 6-8 quads. Dat is een goede vooruitgang. Zeker om veel materieel als klemmen bij actielopen te vervoeren. De eerste waren er al voor 2002. Het vervoeren van de klemmen is daardoor minder zwaar. Daarvoor liepen ze met rugzakken zeker zwaarder dan 25 kg. De mannen zijn er tevreden over.

Maar:

- Zouden meer quads moeten bij komen.
- Duo-quads zouden beter zijn.

Tillen, dragen, gevaarlijke situaties, geluid en trillingen

- De quads zorgen voor vermindering van tillen van materiaal, zoals klemmen (in rugzakken) bij actielopen.
- Door beleidswijziging zijn er nu meer klemmen en minder kooien. Die klemmen zijn zwaarder. Wel zijn er meer rvs klemmen. Die zijn minder zwaar maar wel stugger. Er bestaat wel een apparaat om de klem op scherp te zetten, maar dat wordt nauwelijks gebruikt.
- Er zijn aanlegsteigers gekomen voor boten.
- ArboUnie heeft advies gegeven over de manier waarop men de kano's het beste op de auto kan tillen.
- De motoren van de boten zijn van 2 naar 4 tact. Dat levert minder lawaai.
- Tilcursussen.

Maar:

- Er zijn meer klemmen dan kooien. Deze zijn zwaarder. De RVS klemmen zijn wel minder zwaar maar stugger en apparaten om deze op scherp te zetten worden nauwelijks gebruikt.
- Er is geen geld voor hygiënisch inrichten van auto's (gebeurt in Zeeland wel).

Bacteriologische risico's, klimaat, UV en chemische belasting

- Vanuit ARBO zorg aandacht voor zonnebrand en het dragen van petjes.
- Iedereen krijgt lieslaarzen, waadpakken.

7.6.2 Systematische arbozorg

- De RI&E is in 2003/2004 gehouden. Vooral fysieke belasting was het probleem. Dat is het nog steeds.
- Het jaarplan en de acties gaan vooral over de onderkomens: gebouwen, machines. Daarnaast: iedereen krijgt lieslaarzen en waadpakken.
- Er is een Handboek Beroepsrisico's. Alleen dat wordt niet actueel gehouden. Het raakt kwijt, het is weinig toegankelijk.
- Voorlichting over arborisico's is gegeven door de bedrijfsarts en een BVK-er. Voorlichting wordt jaarlijks op papier uitgedeeld.
- Er is aandacht voor zonnebrand, petjes, tilcursus (2x gedaan, niet periodiek), cursussen reddend zwemmen. Til cursussen, Iedereen krijgt lieslaarzen, waadpakken.

7.6.3 Leren van elkaar

- Er is gelukkig steeds meer overleg over de strategie: hoe pak je je werk aan.
- Leren van elkaar tussen de provincies vindt nog niet erg plaats. Door uitwisseling uitzendkrachten vindt wel enige uitwisseling van kennis en ervaring plaats (vooral bij actielopen).
- Sinds de reorganisatie en na enkele managementwisselingen staan de neuzen nu dezelfde kant uit: er is draagvlak om elkaar te helpen. Dat zie je ook bij het actielopen. Door actielopen in grotere groepen is er meer samenwerking tussen bestrijders en kan men leren van elkaar.

7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden

- Er is nu een landelijke werkgroep (vanuit LCM) die een norm moet ontwikkelen. Er is landelijk een formule ontwikkeld om per gebied het aantal velduren te benoemen dat nodig is om een gebied onder controle te houden/krijgen bij een bepaalde besmettingsgraad.
- De werkgroep is nu bezig met offertes voor een verkennend onderzoek op te vragen en aan te besteden.
- Wel zijn er nu landelijke opleidingen: ook over bestrijdingsmodellen en bestrijdingsplannen maken. Vooral nieuwe bedrijders gaan erheen.

7.6.5 Sociaal beleid bij provincies

- Landelijke FPU++ regeling.
- Geen ouderenbeleid.
- De dagvergoeding is nu gelukkig in het loon opgenomen.
- Voor de oudere groep is de overgang naar het waterschap ongunstig, omdat de uitloop in de schalen gaat verdwijnen.
- Seniorenregeling zal verdwijnen.
- Een bestrijder gebruikt de 60jr regeling, nu 4 à 5 met de 50 jr regeling.
- In het OLM beleidsplan staat wel dat het OLM iets met vergrijzing moet doen.

2.6 Toelichting Provincie Noord-Brabant

7.6.1. Verminderen van werklust

- Het overwegen tot verkleinen of vergroten van vanggebieden is in NB een continu proces. Minstens een maal per jaar – zo blijkt – vindt herverdeling van gebieden plaats. De noodzaak / mogelijkheid tot aanpassing is afhankelijk van tientallen factoren, zoals de capaciteit van de bestrijder en de muskusrattendruk in het gebied.
- De verkleining van vanggebieden voor een aantal bestrijders is mogelijk omdat het aantal te vangen ratten ieder jaar is verkleind. Dat betekent dat er geen extra personeel voor nodig was.
- Motto is nu ook veel meer dat je onderling bijspringt als er ergens een knelpunt is. Onderlinge samenwerking en verschuiven van rayon naar rayon is inmiddels een vanzelfsprekendheid.
- Anderzijds wordt het werk tegenwoordig wel weer zwaarder. Door natuurontwikkeling komt er meer natuur bij, er wordt steeds minder gemaaid. Dat maakt het speuren moeilijker en zwaarder, en het aantal oevers wordt groter.
- Er is discussie over de aanschaf van quads. Er zijn er nu 2. In NB zijn weinig maaipaden, dus in NB werken ze niet goed. Wel kun je ze gebruiken om kisten met klemmen te verplaatsen. De quads leiden tot minder tillen van klemmen, maar omdat er maar 2 quads zijn is het resultaat beperkt.

7.6.2 Systematische arbozorg

- Centrale arboadviseur voor NB. Elke directie heeft een eigen preventiemedewerker, die specifieke arbotaken uitvoert. Muskusrattenbestrijding valt onder directie Ecologie.
- De arbozorg is verbeterd, mede door de toegenomen aandacht voor arbo dankzij het arboconvenant Provincies. De digitale RI&E is in 2006/begin 2007 uitgevoerd. De uitvoering is gecoördineerd door de centrale arbo-adviseur van NB. Er is externe toetsing door een arbeidshygiënist/veiligheidkundige geweest, met speciale aandacht voor alleen werken en fysieke belasting. De preventiemedewerkers hebben per directie het kantoorgedeelte van de RI&E uitgevoerd.
- Elk bureauhoofd maakt op basis van de RI&E een eigen plan van aanpak. Het is een verantwoordelijkheid van het bureauhoofd om dit plan van aanpak uit te voeren.
- Er wordt in NB gewerkt met functierisicoprofielen. Deze zijn gebaseerd op de RI&E. Op basis van de nieuwe RI&E moeten deze geactualiseerd worden. In zo'n profiel staan alle risico's die horen bij de werkzaamheden. Het is een lijst die ieder jaar met de leidinggevende wordt ingevuld tijdens het jaargesprek: een goed moment voor instructie.
- Er was bij het vorige onderzoek in 2002/2003 reeds een arbohandboek voor de Muskusrattenbestrijding. Sindsdien is dat niet meer ingrijpend veranderd.

7.6.3 Leren van elkaar

- In de landelijke technische commissie wordt over arbo en veiligheid gesproken. Het NB-handboek V&G heeft model gestaan voor een landelijk handboek. Hierover spreken is goed: je leert van elkaar.
- Eigenlijk zou de bestrijding een landelijke organisatie moeten worden. De overgang naar de waterschappen, ook in NB, zou daar aan bij kunnen dragen. Voor NB is niet bekend hoe die overgang plaats gaat vinden.

7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden

- “Samenwerken moet norm zijn” is al jaren van toepassing. Personeel wordt flexibel ingezet. Waar mogelijk/nodig wordt assistentie geregeld.

7.6.5 Sociaal beleid bij provincies

- Leeftijdbewust personeelsbeleid is op dit moment geen actueel onderwerp bij NB. (Noot: sinds jaar en dag is leeftijdsbewust personeelsbeleid wel van toepassing bij de muskusrattenbestrijding!) Het beleid is gericht op Competentiemanagement en Diversiteitsbeleid. Deze onderwerpen zijn voor de meerderheid van het provinciepersoneel veel actueler. Leeftijdbewust personeelsbeleid is eigenlijk alleen voor de muskusrattenbestrijding actueel, maar dit is in het totale personeelsbestand maar een kleine groep.
- De 57+ regeling in NBr is sinds 1-1-2006 niet meer van toepassing.
- 'Revitalisering' is wel een doel van de provincie. Dat staat wel in de stukken maar is nog niet uitgewerkt in concreet beleid. Het plan is dat er een werkgroep zou komen, maar dit punt heeft nu geen prioriteit.
- 7 van de 10 mogelijke bestrijders hebben van de FPU++ regeling gebruik gemaakt. Nadrukkelijk advies van NB is om de FPU++ regeling overeind te houden, maar wel in combinatie met preventie: zorgen dat de gebieden worden verkleind en dat het werk lichter wordt voor oudere bestrijders.
- In NB heeft het werk nog niet tot afkeuring geleid. (Er waren 2 WAO gevallen 15 jaar geleden.) Een aantal bestrijders heeft klachten die mede door het werk kunnen zijn veroorzaakt.
- Er is een grote discussie over de onkostenregeling van de muskusrattenbestrijders. De vergoeding is nu op declaratiebasis, gedacht wordt weer aan een vaste vergoeding. De bestrijders rijden nu met eigen auto. Deze discussie ligt gevoelig omdat de fiscale verplichtingen van de provincie niet stroken met de wensen en belangen van de bestrijders.

2.7 Toelichting Provincie Groningen

7.6.1. Verminderen van werklast

- Aantal bestrijders op km watergang. Inventarisatie gemaakt van het aantal km's watergang op kaarten.
- De bestrijders werken nu met GPS. Daarmee is vast te leggen waar de klemmen staan. Er zijn ook vaste looproutes, die overgenomen kunnen worden door collega's.
- Een gebied had 1500 km watergang. Deze is inmiddels verkleind.
- In sommige vangstgebieden kan je de looproutes in drie dagen aflopen. In andere gebieden kan dat niet. Daarom zijn en worden sturingsinstrumenten ontwikkeld, samen met de bestrijder. Het moet navolgbaar zijn wat iemand doet.
- Het systeem met vaste vanggebieden gaat op de schop. Als alle informatie in het GIS zit kan iedereen in dat gebied werken. In principe, want natuurlijk blijft gebiedskennis belangrijk. De strategie voor het vangen moet worden aangepast op de plaats van de kraamkamer: daar waar de ratten vandaan komen en geboren worden.
- Sinds 2003 zijn uiteindelijk de vanggebieden beter verdeeld, maar zeker niet kleiner geworden.
- Taakverbreding in praktijk lastig en stuit op weerstand bij bestrijders.
- Er zijn nog geen quads; er is er wel 1 besteld voor iemand met klachten; quads niet overal makkelijk te gebruiken door toegankelijkheid gebied.

- Men gaat wel meer met boten, maar moet nog steeds de sloot in. Dan stap je koud de sloot in, wat het risico op klachten vergroot.
- De vangkooien zijn herontworpen en daardoor lichter, maar men neemt er nu 2 mee in plaats van 1. De kooien maken ze zelf. Vorst maakt kooien stuk.

7.6.2 Systematische arbozorg

- Sinds 2002 Arbocoördinator aangesteld. Ook het arboconvenant voor de provincies loopt vanaf die tijd. Dat heeft effecten gehad op de kwaliteit van de arbozorg. Er zijn grote sprongen gemaakt: het heeft sinds die tijd handen en voeten gekregen.
- De Muskusrattenbestrijding wordt altijd goed verzorgd, zo is de mening. Er is een RI&E uitgevoerd, en veel maatregelen van het plan van aanpak zijn uitgevoerd.

7.6.3 Leren van elkaar

- De Muskusrattenvanger heeft grote mate van vrijheid in invulling werk; speuren, hulpmiddelen maken, speuren langs verhardingen; meeste vangers maken daar zelf keuzes in. In trekperiodes is het werk zwaarder: even sleuren. Hij heeft alle middelen die hij nodig heeft.
- De vrijheid is een cultuuraspect: de einzelganger. Maar omdat hij alleen werkt, beperkt dat mogelijkheden voor het vangen. Samenwerken kan het werk ook gevarieerder worden: bijvoorbeeld gemeenschappelijke veegacties, samen in de boot.
- De cultuur is de laatste jaren wel verbeterd, ook door de nieuwe leiding.

7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden

- Meer samen werken wordt gestimuleerd; transparanter, samenwerking bevorderen.
- Tegenwoordig worden afspraken gemaakt met de omliggende waterschappen om bij elkaar te kijken: hoe doe je het, uitwisselen van kennis en informatie
- Er zijn ook bestrijdingscursussen waar iedereen heen moet vanuit de stichting wateropleiding.
- Met GPS krijg je basisinformatie, kun je beter sturen en is meer uitwisseling tussen gebieden mogelijk; men probeert de trek beter in beeld te krijgen om efficiënter te kunnen werken.
- Het zou slim zijn om in december, januari, februari vrouwtjes te vangen, maar er is geen beleid op dat gebied.

7.6.5 Sociaal beleid bij provincies

- Pago's uitgevoerd in Groningen. Vooral oudere medewerkers krijgen fysieke problemen. Voor de anderen is het werk aangepast. Zo maakt een van hen vangkooien om de grote tochten mee vol te leggen. Ook hebben ze een taak in de logistiek. Voor de andere bestrijders is het gebied vergroot.
- De mobiliteit binnen de groep is nul. Oude generatie gaat nu uitstromen.
- De provincie heeft een prestatiecontract met de waterschappen. Dat betekent dat het werk gedaan moet worden, of iemand ziek is of niet. Daarom is er altijd vervanging bij ziekteverzuim. Het ziekteverzuim is gestegen. Maar dat is een schijnbaar effect: voorheen werd verzuim vaak niet gemeld.
- De provincie neemt nu ook gedifferentieerd mensen aan in leeftijdscategorieën.

- Met iedereen wordt gesproken over bredere scholing, zodat iemand niet op een eindspoor komt. Vroeger werd daar nooit over gesproken, daar heb je nu de problemen van.
- Binnen de muskusrattenbestrijding geldt alleen de seniorenregeling. De provincie doet niets anders.
- Er is geen leeftijdsbeleid in Groningen. Nog niet, want het ICP – interprovinciaal contactoverleg personeel, de adviesgroepen op aspect - is er wel mee bezig.
- Personeelsbeleid is dus vooral de individuele aanpak.
- De urgentie voor een algemeen beleid voor iedereen wordt nog niet ervaren.

3 Evaluatie

3.1 Implementatie van de maatregel

Op basis van de gegevens uit de gesprekken die in hoofdstuk 2 zijn samengevat is – ons inziens – een goed beeld gekregen van de wijze waarop de provincies zijn omgegaan met de aanbevelingen uit het 2001-rapport.

In de volgende tabel hebben we een beoordeling gedaan van de aanwezigheid van de maatregelen en de uitvoering daarvan. Daarbij is de volgende waardering gebruikt:

- ++ volledige uitvoering van de aanbeveling
- + uitvoering van de aanbeveling, niet volledig maar wel in de geest.
- o geen uitvoering van de maatregel
- juist tegenovergestelde maatregelen

Aanbeveling	Noord Hol- land	Zuid Hol- land	Utrecht	Noord- Bra- bant	Gro- ningen
7.6.1. Het verminderen van de werklast					
Vermindering van werklast					
• Preventief: Verkleining vanggebied en taakverbreding	-	++	-	+	-
• Curatief: Verkleining vanggebied voor oudere werknemers	0	+	0	0	0
• Andere oplossingen	+				+
Vermindering energetische belasting					
• Minder belasting: quads	++	++	+	+/-	+/-
Vermindering langdurige werkhoudingen					
• Andere werkwijzen	0	0	0	0	0
• Afwisseling	0	0	0	0	0
Tillen, dragen					
• Andere werkwijzen	0	0	0	0	0
• Het gebruik van goede hulpmiddelen, instructies, voorlichting en toezicht de risico's	+	+	+	0	+/-
Gevaarlijke situaties, geluid en trillingen					
• Andere werkwijzen	++	++	++	++	++
• Het gebruik van goede hulpmiddelen, instructies, voorlichting en toezicht de risico's					
Bacteriologische risico's, klimaat, UV en chemische belasting					
• Alertheid bestrijder, erkennen gevolgen en nemen maatregelen	++	++	++	++	++
7.6.2 Systematische arbozorg					
• Algemeen	+	+	+	+	+
• Versnelde uitvoer van de risico-inventarisatie en- evaluatie	+	+	+	+	+
• Versneld opstellen en uitvoeren van het plan van aanpak met maatregelen gericht op het voorkomen en beperken van risico's	+	+	+	+	+
• Het structureren van alle arbo maatregelen die reeds genomen zijn.	+	+	+	+	+
7.6.3. Leren van elkaar					
• Protocollen op te stellen van goede voorbeelden en praktijken bij de beheersing van arborisico's	o/+	o/+	o/+	o/+	o/+
• Ontwikkeling van kennis omtrent strategieën, slimme oplossingen bestrijding zelf, innovatie	o/+	o/+	0	o/+	o/+
7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden					
• Landelijke kwaliteitscriteria	+	+	+	+	+
• Toetsingscommissie, uitvoeren audits	0	0	0	0	0
• Verantwoordelijkheden resultaten hoger beleggen. Samenwerken moet norm zijn	0	0	0	0	0
7.6.5 Sociaal beleid bij provincies					
• Beleidsdoelstellingen oudere werknemers	0	+	0	0	0
• Vervroegd uittrekingsbeleid					
• Overig					

Toelichting bij de tabel:

ad 7.6.1 Verminderen van de werklust

Preventief: Verkleining vanggebied en taakverbreding

De aanbeveling om de vanggebieden te verkleinen en daarbij te zoeken naar taakverbreding is zeer wisselend opgepakt binnen de provincies. Het meest positief scoort Zuid-Holland waar de formatie substantieel is uitgebreid, waardoor de taken met meer bestrijders konden worden opgepakt. De noodzaak in deze provincie was ook aanwezig vanwege de grote populatie muskusratten. In Noord Brabant is de formatie dan wel niet uitgebreid, maar door de vermindering van het aantal te vangen ratten is het werk wel lichter geworden. Tevens wordt in Noord Brabant een actief beleid gevoerd om grootte van vangstgebieden per bestrijder af te stemmen op het aantal ratten en de mogelijkheden van de bestrijder.

In Groningen zijn de vangstgebieden wel herverdeeld, maar zijn niet kleiner geworden terwijl het aantal ratten daar sterk is gegroeid. *Het werk is zwaarder geworden.* Dat zelfde geldt voor Utrecht. In Noord-Holland is de formatie wel tijdelijk uitgebreid, echter met tijdelijke krachten die maken dat de vaste bestrijders dus een eenzijdigere taak hebben gekregen.

Curatief: Verkleining vanggebied voor oudere werknemer

In alle provincies geldt de FPU++-regeling. Bij deze regeling kunnen oudere werknemers vrije tijd krijgen in ruil voor een bescheiden korting op het inkomen. De regeling oogt sympathiek (de zwaar belaste bestrijders hoeven minder dagen te werken), maar heeft een averechtse uitwerking. Omdat het vangstgebied (nauwelijks) wordt verkleind, blijft de werктаak gelijk. Deze moet dan in minder werktijd worden verricht, wat dus een zwaardere belasting betekent. De FPU++-regeling draagt daarom niet bij aan het preventief of curatief arbobeleid, als er geen vervanging is voor de afwezige uren in het vanggebied.

In Zuid Holland wordt nauwelijks van deze regeling gebruik gemaakt, maar is er een alternatieve 'regeling': oudere werknemers krijgen een kleiner vangstgebied dat in de volledige werktijd kan worden bewerkt. Deze werknemers hebben dus geen extra taken gekregen. Dit is gescoord als positief.

Andere oplossingen

In Noord Holland en Groningen wordt geprobeerd het vangen effectiever en efficiënter te maken met behulp van GPS-systemen. Voorspelbaar is dat dit – zeker op termijn – het werk zal verlichten. De ervaringen zijn positief vooral als het gaat om de hanteerbaarheid. Of deze werkwijze uiteindelijk ook de rattenvangst effectiever maakt is nog niet duidelijk.

Minder belasting: quads

In alle provincies is de beschikking over quads, wat doorgaans als zeer positief wordt beschouwd, hoewel nog niet alle bestrijders zijn overtuigd en het werkkerrein zich er niet altijd voor leent. Vooral in Noord-Holland en Zuid-Holland worden veel quads ingezet. Het nadeel is wel dat met de introductie van de quads worden wel weer nieuwe risico's geïntroduceerd, zoals lawaai, trillingen, bijna ongelukken. Ook wordt het werk intensiever en daardoor zeker niet minder zwaar.

Vermindering langdurige werkhoudingen

We hebben in geen van de provincies maatregelen gezien om de lastige werkhoudingen (in en uit het water stappen, lopen over ongelijk terrein) aan te pakken. Het rijden

op de quads lijkt een oplossing, maar ook deze vereisen tijdens het speuren een gedraaide zit, en rijden ook over ongelijk terrein.

Tillen, dragen

Vooral de inzet van quads (vooral in Zuid Holland, Noord Holland – ook boten -, en Utrecht) leidt tot minder tillen en dragen van het zware vangstmateriaal. Daarnaast zijn er enkele bescheiden initiatieven om bijvoorbeeld kooien lichter te maken.

Gevaarlijke situaties, geluid en trillingen

Alle provincies zijn actief met voorlichting, aanschaf van hulpmiddelen, aanschaf van stillere motoren voor boten, etc. Deze activiteiten scoren we als zeer positief.

Bacteriologische risico's, klimaat, UV en chemische belasting

Alle provincies zijn actief met voorlichting, zonnebrillen, tekenpennen en dergelijke. Deze activiteiten scoren we als zeer positief.

ad 7.6.2 Systematische arbozorg

In alle provincies zijn nu arbocoördinatoren – mede door het arboconvenant provincies, zijn de RI&E's uitgevoerd en worden deze periodiek herhaald en worden jaarplannen of Plannen van aanpak opgesteld en uitgevoerd. Dit is positief. Opvallend is wel dat de meeste gesignaleerde risico's en de maatregelen die worden genomen zich richten op (op zich belangrijke) concrete zaken zoals maatregelen op het terrein van voorlichting en onderwijs, hulpmiddelen, persoonlijke beschermingsmiddelen.

Het zwaarste en moeilijkst oplosbare risico, namelijk de fysieke belasting, heeft een kleine plaats in de RI&E en de plannen. Uit de stukken en uit de gesprekken blijkt dat systematische arbozorg voor de provincies kennelijk niet de drijfveer is om structureel iets aan deze fysieke belasting te doen. Vandaar dat deze onderwerpen als positief (ten opzichte van zeer positief) zijn gescoord.

ad 7.6.3. Leren van elkaar

Sinds het onderzoek in 2001 worden er trainingen over muskusrattenbestrijding georganiseerd. Dat is een goede vorm om van elkaar te leren en zal ook zeker tot uitwisseling leiden tussen provincies en tussen bestrijders. Dit beschouwen als positief.

Toch kan ten aanzien van deze aanbeveling meer worden gedaan:

- Niet alle bestrijders hebben deelgenomen of zullen deelnemen aan deze trainingen.
- Ook binnen de provincies zou meer van elkaar geleerd kunnen worden. Daarbij zouden bijvoorbeeld protocollen en vangststrategieën om de goede praktijken vast te leggen kunnen worden gebruikt.
- Ook uitwisseling van de bestrijders tussen de vangstgebieden is nog niet overal gemeengoed.

ad 7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden.

Landelijke kwaliteitscriteria

In 2007 vindt een project plaats om te komen tot landelijke kwaliteitscriteria. Dat kan positief werken op de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding, en daarom ook op de arbeidsomstandigheden.

Toetsingscommissie, uitvoeren audits

Het toetsen van de kwaliteit van de bestrijding met inspecties en audits heeft geen plaats gekregen in de provincies. Iedere provincie voert zelfstandig een beleid ten aanzien van strategie, structuur en uitvoering, hoewel alle provincies van goede wil zijn.

Verantwoordelijkheden resultaten hoger beleggen. Samenwerken moet norm zijn.

Het samenwerken heeft wel een plaats gekregen binnen de rayons, maar op het landelijke niveau is het mislukt. Er zal geen landelijke bestrijding komen, en de bestrijdingsorganisaties blijven autonoom.

ad 7.6.5 Sociaal beleid bij provincies

In geen van de provincies is aandacht voor 'leeftijdsbewust personeelsbeleid'. Initiatieven die er op lijken komen – als deze er al zijn – vanuit de dienst Muskusrattenbestrijding zelf. De gesproken personeelsfunctionarissen zijn goed op de hoogte van dit ontbreken. De oorzaak is eenvoudig: het heeft geen prioriteit. De personeelssamenstelling van de diensten Muskusrattenbestrijding wijkt sterk af van de personeelssamenstelling van de rest van de provincie. De provincies hebben de afgelopen jaren vrijwel alle uitvoerende werkzaamheden afgestoten en uitbesteed. Daarom zijn de provincies vooral gericht op beleid en bestuur. Voor deze werknemers is bijvoorbeeld loopbaanbeleid veel belangrijker.

Positief gescoord is Zuid Holland waar de provincie extra budgetten heeft toegekend om de werklast van de bestrijders te verminderen.

4 Ziekteverzuimcijfers

4.1 Ziekteverzuimcijfers

De mogelijke effecten van de maatregelen die genomen zijn in de vijf provincies zouden effect kunnen hebben in de ziekteverzuimcijfers van de afgelopen jaren. Uit de verschillende provincies zijn de ziekteverzuimcijfers verzameld in tabel gezet. De cijfers uit 1998-2000 zijn overgenomen uit het rapport uit 2001.

tabel Verzuimpercentage³ (in %)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Noord-Holland		6,2	7,3	6,8	10,0	6,6	7,6	6,0	9,0
Noord-Brabant			7,45		1,09	2,65	2,27	3,10	2,07
Zuid-Holland	5,5	6,2	5,5	1,27	3,96	3,46	2,94	2,71	3,83
Groningen					6,82	2,55	3,31	2,97	8,51
Utrecht								3,73	2,46
Drenthe	3,92	2,8	5,5						
Overijssel			8,75						

In het ideale geval is het 'ziekteverzuim gedaald'. Daarbij kijken we doorgaans naar het verzuimpercentage. Nu was ook bij het vorige onderzoek het ziekteverzuimpercentage van de provincies die cijfers hebben aangeleverd niet zeer hoog. Een percentage van 6% is gemiddeld, bij fysiek zwaar werk is 8% gebruikelijk. De percentages uit de periode 1998-2000 lagen daar vrijwel allemaal onder. Zeer waarschijnlijk hebben we te maken met ondermelding: de bestrijders melden zich niet snel ziek, omdat ze de mogelijk hebben om een dagje minder hard te gaan. Ook past ziek zijn niet bij het beeld van de stoere bestrijder die in weer en wind buiten is. Toegenomen aandacht voor arbo zou dus kunnen leiden tot hogere percentages.

Analyse verzuimpercentage

De verzuimpercentages zijn niet hoog. Een groot aantal getallen is laag vergeleken met het landelijk gemiddelde van 6% of 8% voor fysiek zwaar werk. Er zijn een aantal uitschieters. Gezien de relatief kleine aantallen werknemers zijn grote wisselingen in de getallen over de jaren zeer goed mogelijk. Als één of twee bestrijders langdurig ziek zijn, neemt het percentage snel toe.

De verwachting is – zeker gezien het soort werk en de grote ruimte die de bestrijders hebben bij de invulling van hun werk - dat het verzuimpercentage laag is ten gevolge van ondermelding. Er is geen trend in de afgelopen jaren waar te nemen.

³ Er is geen betrouwbare registratie op landelijk gebied voor wat betreft het ziekteverzuimpercentage etc. In het algemeen gaat men uit van ongeveer 6% ziekteverzuim per jaar. Daarbij zullen oudere leeftijdsgroepen en personen die veel fysieke arbeid verrichten eerder rond de 8% zitten.

tabel Verzuimfrequentie⁴ (in aantal malen verzuim per jaar)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Noord-Holland		1,03	1,28	0,9	1,0	1,1	1,2	1,2	1,2
Noord-Brabant			0,60		0,39	0,85	0,52	0,68	0,60
Zuid-Holland	0,8	1,1	1,1	0,12	1,39	1,10	1,23	1,30	1,27
Groningen					0,85	0,81	0,82	0,97	1,09
Utrecht								0,74	1,17
Drenthe	0,50	0,78	0,78						
Overijssel			1,24						

De verzuimfrequentie is normaal als deze rond de 1 schommelt: iedere werknemer is gemiddeld 1 maal per jaar ziek. En veel hogere frequentie duidt doorgaans op werkgerelateerd verzuim: medewerkers kiezen de makkelijke weg om niet op hun werk te hoeven zijn. In de periode 1998-2000 was dat niet het geval. We verwachten door de maatregelen geen andere frequentie: iedereen heeft wel eens de griep. Bij toegenomen aandacht voor arbo zou de frequentie dichterbij 1 kunnen gaan liggen.

Analyse verzuimfrequentie

Net als het verzuimpercentage is de verzuimfrequentie niet hoog. De getallen zijn doorgaans lager dan de gebruikelijke norm van 1,0. Dit wijst erop dat de meeste bestrijders zich niet snel ziek melden. Er is geen trend in de afgelopen jaren waar te nemen.

tabel Verzuimduur (in dagen)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Noord-Holland		13,1	25,0	32,2	14,9	31,2	33,1	20,8	24,5
Noord-Brabant			29,68		10,03	11,59	15,14	16,09	12,16
Zuid-Holland	23,9	17,6	19,5	39,9	13,63	13,85	12,34	8,47	7,96
Groningen					28,31	11,29	14,19	10,97	26,94
Utrecht								3,33	1,04
Drenthe	26,17	14,15	27,23						
Overijssel			14,02						
<i>Gemiddeld bij het totale personeelsbestand van de provincies</i>	11,8	14,0	15,1						

De verzuimduur is voor de muskusrattenbestrijders mogelijk de belangrijkste parameter. Als een bestrijder door het werk moet verzuimen zal de oorzaak het gezien de aard van de belasting vooral klachten zijn aan het bewegingsapparaat: rug, heupen, knieën, enkels. De klachten verhinderen de bestrijder om weer aan het werk te gaan, en maken dat de verzuimduur relatief lang zal zijn. In de periode 1998-2000 lag de gemiddelde verzuimduur in dagen ver boven het gemiddelde van het totale werknemerbestand van

⁴ In het algemeen wordt er vanuit gegaan dat de totale beroepsbevolking in Nederland een verzuimfrequentie heeft in de orde van grootte van 1,0 á 1,5 verzuimmeldingen per jaar per persoon. Oudere leeftijdsgroepen zitten ongeveer op 1,0 melding per jaar. Betrouwbare gegevens ontbreken echter.

de provincies. Een effect van de maatregel zou dus moeten zijn dat de verzuimduur zou gaan dalen.

Daarbij moet echter de nuancering gemaakt worden dat de klachten aan het bewegingsapparaat meestal niet acuut worden veroorzaakt. Slijtage zal een van de belangrijkste gevolgen zijn van het werk van de muskusrattenbestrijder. Daarom zullen arbeidsomstandigheden uit het verleden nog lang doorwerken in de gemiddelde verzuimduur.

Analyse verzuimduur

De verzuimduur is in een aantal provincies in een aantal jaren wel hoog te noemen. In de interviews worden daar ook verklaringen voor gegeven: als iemand klachten heeft aan het bewegingsapparaat is een bestrijder doorgaans lang niet in staat om te werken. De arbomaatregelen zouden hebben moeten leiden – in het meest gunstige geval – tot een daling van de gemiddelde verzuimduur. Deze trend is echter niet te ontdekken in de cijfers.

tabel Nulverzuim⁵ (in %)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Noord-Holland		31,8	28,8	42,9	33,2	32,6	31,4	29,4	29,1
Noord-Brabant			58,8		70,4	60,6	59,4	54,9	72,6
Zuid-Holland									
Groningen					42,42	57,14	47,06	51,28	48,72
Utrecht									
Drenthe	61,1	50	47,1						
Overijssel			26,3						

Het nulverzuim geeft een beeld over de neiging van de werknemers om zich ziek te melden. Een hoog nulverzuim (veel werknemers melden zich vrijwel nooit ziek) is dan ook een aanwijzing voor een ondermelding, vergelijkbaar met het lage ziekteverzuimpercentage.

Analyse nulverzuim

Het nulverzuim is relatief hoog, zeker ten opzichte van de norm van 30%. Ook dit duidt op ondermelding. De bestrijders melden zich niet snel ziek. Er is geen trend in de afgelopen jaren waar te nemen.

Conclusie

De ziekteverzuimcijfers geven – helaas – weinig houvast om conclusies te trekken over de effectiviteit van de maatregelen die de provincies hebben genomen in de periode tussen 2001 en 2007. De variatie in de getallen is te groot om trends te kunnen ontdekken en – nog ingewikkelder – deze te verbinden met het arbobeleid van de provincies.

De verwachting dat de effectiviteit zijn weerslag zou hebben in de ziekteverzuimcijfers is ook hoog gegrepen. De populatie muskusrattenbestrijders per provincie is relatief laag, wat de gevoeligheid van de cijfers groot maakt: één of twee bestrijders die langdurig ziek zijn hebben grote invloed, waarbij de oorzaak ook buiten het werk gelegen kan zijn.

⁵ In het algemeen gaat men uit dat binnen een grote populatie (>1000 personen) ongeveer 30% van de mensen zich jaarlijks niet ziek meldt; het nulpercentage van 30% is dus een mogelijke referentie.

Zelfs als er wel trends zouden zijn in het ziekteverzuim zou het nog steeds lastig zijn om conclusies te trekken omdat het ziekteverzuim ook door andere factoren wordt beïnvloed.

4.2 Toelichtingen uit de interviews bij de provincies

In de interviews zijn de volgende toelichtingen gegeven op de cijfers:

Noord Holland

Het ziekteverzuim in Noord-Holland is relatief hoog. Het wordt deels veroorzaakt door klachten uit het werk, maar zeker niet altijd. Drie lang-verzuimers hebben als oorzaak:

- een verdraaide knie;
- een nieuwe heup, als gevolg van een motorongeluk;
- een ongeluk doordat de werknemer tijdens een hypo van een talud is afgereiden.

Zuid Holland

De 4 à 5 langdurige zieken met gewrichtsproblemen hebben een gesprek bij de bedrijfsarts gehad.

Utrecht

In 2002 is iemand 15 dagen ziek geweest van de ziekte van Weil. Het ziekteverzuim in Utrecht is laag. Het was 1,2%; is nu 2,4%. Dat komt door enkele medewerkers die zware operaties/klachten hebben gehad. Een hernia, een met slechte knieën. De laatste wordt begeleid naar ander werk.

Noord Brabant

In Noord Brabant heeft het werk nog niet tot afkeuring geleid. Er waren 2 WAO gevallen 15 jaar geleden. Een aantal bestrijders heeft klachten die mede door het werk kunnen zijn veroorzaakt.

Groningen

Vooraf oudere medewerkers krijgen fysieke problemen. Daar werd onderling weinig over gepraat. Een bestrijder past zijn gedrag aan, de prestatie neemt af, maar dat kan je lang volhouden. Er zijn vijf bestrijders naar de bedrijfsarts gestuurd. Daarna zijn ze onderzocht op de beperkingen en mogelijkheden op fysiek vlak. Deze vijf zijn allemaal voor huidige functie afgekeurd. Een van hen werkt nu buiten de muskusrattenbestrijding.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

1. Het rapport Muskusrattenbestrijder, een slijtend beroep uit 2001 had als conclusie dat de muskusrattenbestrijder een zwaar beroep heeft. Deze zwaarte uitte zich in belastende factoren als klimaat, geluid en trillingen, risico's van ziekten, UV-licht, maar vooral door de kern van het werk: het lopen langs slootranden over ongelijk terrein, dragend met een zware rugzak met klemmen, en veelvuldig in en uit het water om de klemmen te plaatsen.

Daarnaast heeft de muskusrattenbestrijder veel vrijheid om zijn werk te plannen en in te richten. Als het een goede bestrijder is, geeft dat geen problemen. Maar het duurt lang voordat duidelijk wordt dat sommige bestrijders geen optimale vangstrategie hanteren. Wat leidt tot veel ratten in een vangstgebied en extra zwaar werk.

2. De meest principiële aanbeveling uit het 2001-rapport was om voor alle bestrijders de vanggebieden te verkleinen en te zoeken naar taakverbreding: het zware werk afwisselen met andere werkzaamheden. In dit onderzoek constateren we helaas dat met deze aanbeveling weinig is gebeurd:

- In een aantal provincies heeft herverdeling plaats gevonden om de vanggebieden meer vergelijkbaar te maken, echter zonder uitbreiding van formatie.
- Om hoofd te bieden aan een grote populatie ratten in delen van een provincie, worden sommige – lichte - taken uitbesteed, wordt de werktaak van de bestrijder juist versmald, en moeten bestrijders juist zwaarder werk uitvoeren.
- De FPU++ regeling voor alleen oudere werknemers geeft de bestrijders minder uren werk, maar in de meeste provincies houdt de bestrijder zijn vanggebied: het werk wordt hier niet lichter van.

Onze conclusie is dan ook dat deze – belangrijkste – aanbeveling niet is opgevolgd, met als uitzondering de provincie Zuid-Holland en in iets mindere mate Noord Brabant.

3. In de meeste provincies wordt tegenwoordig gewerkt met quads. Als deze wordt gebruikt als lastezel is dat een goede manier om de fysieke belasting te verminderen. Sommige provincies zijn nog terughoudend. Vanwege de eigenschappen (geografische indeling, soort grond) van de vanggebieden zouden de quads lastiger bruikbaar zijn. Daarnaast zijn nog andere maatregelen genomen zoals tilcursussen, lichtere kooien ed. Maatregelen om de langdurige en verkeerde werkhoudingen te veranderen zijn niet aangetroffen. Onze conclusie ten aanzien van de quads is positief. Ten aanzien van andere hulpmiddelen is het beleid van de provincies vrij afwachtend.

4. Maatregelen om andere risico's op te lossen zijn wel zeer voortvarend aangepakt in alle provincies. Indien een bepaalde maatregel zou kunnen helpen wordt deze meestal in alle provincies opgepakt: positief.

5. Ook positief is de wijze waarop de arbozorg op een meer systematische wijze is opgepakt. De oorzaak hiervoor is duidelijk het Arboconvenant Provincies geweest. Planen van aanpak worden doorgaans voortvarend uitgevoerd. Alleen jammer is dat het belangrijkste arboprobleem – de fysieke belasting en het verkleinen van de vanggebieden – niet in dit kader wordt opgepakt.

6. Samenwerking, leren van elkaar, kwaliteitsnormen: deze aanbevelingen dringen maar mondjesmaat door bij de diensten. Niet dat de afzonderlijke diensten niet zouden willen. De bereidheid om van elkaar te leren (tussen vanggebieden, maar ook tussen provincies) zijn we vaker tegengekomen. Dit uit zich ook op uitvoerend niveau in veel meer samenwerking. De autonomie van de muskusrattenbestrijder is niet meer heilig. Anders is het kennelijk bij de autonomie van de afzonderlijke diensten. In elke dienst is een grote trots, en iedere dienst weet zeer goed welke strategie het best is. Deze houding leidt niet tot een meer gecoördineerde en landelijke strategie om de muskusratten te vangen. Ten aanzien van deze onderwerpen zijn we dus ook gereserveerd.

7. Het sociaal beleid van de provincies helpt de muskusrattenbestrijders niet. Alle personeelsfunctionarissen melden dat op provinciaal leeftijdsbewust Personeelsbeleid geen item is. Wat veelvuldig onder dit hoofdstuk wordt genoemd is de FPU++-regeling, waarvan we ons afvragen of dat wel een sociale regeling is. Deze aanbeveling is dan ook mager door de provincies uitgevoerd (met uitzondering van Zuid Holland).

8. Alles overziend is onze conclusie dan ook dat de aanbevelingen uit het rapport uit 2001 maar matig zijn opgenomen. Op uitvoerend niveau zijn er goede zaken uitgevoerd (quads, uitvoering van de RI&E's en Plannen van Aanpak, samenwerking tussen bestrijders, trainingen), maar op meer strategisch niveau (toewijzing van formatie, samenwerking tussen de provincies) hebben de aanbevelingen weinig weerklank gevonden.

9. De aanbevelingen zouden effect gehad kunnen hebben op de ziekteverzuimcijfers. Uit de analyse van de cijfers van de provincies over de afgelopen jaren blijkt echter dat er geen eenduidige trends zijn waar te nemen. Muskusrattenbestrijders melden zich nog steeds niet snel ziek, maar als ze verzuimen is de verzuimduur lang, meestal veroorzaakt door klachten aan het bewegingsapparaat. Deze conclusie is ook te verwachten, gezien het feit dat aan de aanpak van de fysieke belasting nog weinig is gedaan.

5.2 Aanbevelingen

1. De aanbevelingen uit het rapport uit 2001 gelden nog steeds.

- Vanggebieden verkleinen en de taak verbreden.
- Zoeken naar meer afwisseling in de werктаak.
- In de RI&E's en plannen van aanpak ook het probleem van de fysieke belasting benoemen en aanpakken.
- Meer samenwerken, meer trainingen, meer gemeenschappelijke vangstrategieën, vooral tussen de provincies.
- Werken naar een Leeftijdbewust Personeelsbeleid.

2. Ten aanzien van het leren van elkaar zouden we een intensivering aanbevelen:

- Trainingen laten volgen door alle bestrijders
- Vastleggen en vooral uitwisselen van goede praktijken in protocollen of vangststrategieën. Ook technische goede praktijken (zoals lichtere kooien) zijn voor anderen interessant.
- De uitwisseling van en samenwerking in vangstgebieden zou kunnen worden bevorderd.

3. Het moet mogelijk zijn om het vangen van de muskusratten op een slimmere manier aan te pakken. We kunnen ons innovaties voorstellen op het terrein van:

- Ontwikkelen van slimme vangstrategieën.
- Ontwikkelen van lichtere vangmiddelen als klemmen en kooien.

- Ontwikkelen van een landelijk meetsysteem om het effect van de verschillende vangstrategieën te meten en te vergelijken.

Het ontwikkelen van deze innovaties zou gecoördineerd en landelijk moeten worden aangepakt.

4. De bestaande herindelingen van de diensten muskusrattenbestrijding (in Utrecht, Zuid Holland en Noord Brabant) zouden aangegrepen kunnen worden door te streven naar een – meer – landelijk georganiseerde en werkende muskusrattenbestrijding.

5. De aandacht voor de zwaarte van het beroep van de muskusrattenbestrijder zou ook bij de Waterschappen vergroot moeten worden.

Bijlage Checklist Onderzoek Muskusratten

TNO Kwaliteit van Leven - Hoofddorp
Marjolein Douwes en Remco Visser
12 maart 2007

Uit het onderzoeksvoorstel:

Interviews

- Interviews in alle vijf provincies. Gesprekken willen we voeren met een managementverantwoordelijke, met een vertegenwoordiger van de muskusrattenbestrijders, met de afdeling Personeel en Organisatie en met een betrokken arbocoördinator. We schatten dat we per provincie één dag aan interviewtijd zullen besteden.
- Met de interviews willen we een beeld krijgen van de implementatie en de effecten van de aanbevelingen. We zullen onze gesprekspartners vooraf een korte checklist toesturen waarop zij de mate van implementatie en de effecten kunnen aangeven. De effecten kunnen bijvoorbeeld zichtbaar zijn in PAGO's, medewerkertevredenheidonderzoeken, ed.

Onderstaande checklist bestaat uit verschillende delen:

- Tabel met de verbetervoorstellen uit het 2001-rapport.
- (Met daarin een viertal specifieke suggesties tav de belastingsvelden).
- De tabel met belastingsvelden uit het 2001-rapport.
- De checklist met de mogelijke maatregelen opgesteld in workshops met muskusrattenbestrijders.

Provincie:

Gesprek met:

Functie:

Datum/tijd:

Verbetervoorstellen uit TNO-rapport d.d. 8 augustus 2001 "Muskusrattenbestrijder, een slijtend beroep".	Mate van Implementatie	Effect van de aanbeveling/maatregel
7.6.1 Het verminderen van de werklust Het verminderen van de fysieke belasting in engere zin is mogelijk door de werklust van de bestrijders te verminderen. Dit is een preventieve maatregel. De verkleining van de vanggebieden is daarvoor de enige mogelijkheid. Dit zal in het algemeen betekenen dat de rest van de werktijd op andere wijze zal moeten worden ingevuld: taakverbreding. De praktische uitwerking daarvan stuit op problemen en ook is het draagvlak voor dergelijke maatregelen niet groot. De maatregel kan ook curatief worden toegepast, met minder praktische bezwaren. Voor medewerkers die ouder zijn en/of niet meer in staat zijn de volledige werklust van een vanggebied te dragen, kan worden gekozen voor de verkleining van het vanggebied. Het gebied zou kunnen worden gehalveerd. Wezenlijk is dat een andere bestrijder de andere helft van het vanggebied tot taak krijgt: derhalve een uitbreiding van de formatie		
Met betrekking tot energetische belasting bestaat de mogelijkheid om de omvang van het werk van alle muskusrattenbestrijder aanzienlijk te verminderen: het halveren van de vanggebieden zou het aantal te lopen km's en te aantal te vangen muskusratten halveren. Dit leidt tot minder belasting en langere hersteltijden.		
De belasting door langdurige werkhoudingen kan worden opgelost door een totaal andere manier van vangen. Deze andere werkwijzen zijn nu niet voorhanden (voorbeelden kunnen zijn: werken met gif, alleen speuren vanuit een boot). In het algemeen is afwisseling de beste remedie tegen dit soort belasting. Het verminderen van de omvang van het werk kan een gunstig effect hebben, omdat het leidt tot minder lange belasting en langere hersteltijden.		
Met betrekking tot tillen en dragen, gevaarlijke situaties, geluid en trillingen kunnen door het aanpassen van werkwijzen, het gebruik van goede hulpmiddelen, instructies, voorlichting en toezicht de risico's worden beheerst. In een groter aantal gevallen zullen normen dan niet meer worden overschreden.		
Met betrekking tot bacteriologische risico's, klimaat, UV en chemische belasting is er sprake van risico's die niet (afdoende) verminderd kunnen worden. Maatregelen zijn alleen 'achteraf' mogelijk: met aandacht en alertheid kan de bestrijder de gevolgen herkennen en maatregelen om de ernst van de effecten te verminderen.		
7.6.2 Systematische arbozorg Alle provincies dienen op systematische wijze vorm te geven aan arbozorg voor de muskusrattenbestrijding. Dat betekent: - versnelde uitvoer van de risico-inventarisatie en- evaluatie - versneld opstellen en uitvoeren van het plan van aanpak met maatregelen gericht op het voorkomen en beperken van risico's		

- het structureren van alle arbomaatregelen die reeds genomen zijn.		
<i>7.6.3 Leren van elkaar</i> In alle provincies en ook in vele rayons is men goed in staat zelfstandig problemen op te lossen. Dit leidt niet tot een praktijk van 'van elkaar leren'. Daar is veel in te winnen. Het leren van elkaar gaat niet vanzelf en kan worden gefaciliteerd door in werkgroepen protocollen op te stellen van goede voorbeelden en praktijken bij de beheersing van arborisico's. Voorbeelden kunnen zijn: - protocol "Herkenning en maatregelen bij teken" - protocol "Uitbesteding graafwerk aan derden" - protocol "Aanschaf van gereedschap, voldoende aan arbo-eisen". Deze protocollen kunnen op initiatief van de Technische Commissie door bestrijders en rayonambtenaren worden ontwikkeld en min of meer bindend worden toegepast in alle provincies.		
<i>7.6.4 Het verhogen van de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding en de arbeidsomstandigheden</i> Met behoud van (beleids-)vrijheden bij de muskusrattenbestrijding zou het kwaliteitsverhogend voor het bestrijden van muskusratten en de arbeidsomstandigheden werken, als er meer regie zou plaatsvinden t.a.v.: - het beleid van provincies - het organiseren van het werk per rayon - het uitvoeren van het werk in de vanggebieden. Een tweetal voorstellen kan hierbij helpen: 1. De kwaliteit van de activiteiten bij de bestrijding (het beleid van de provincies, het organiseren van het werk per rayon, het uitvoeren van het werk in de vanggebieden) zou moeten worden vastgelegd in landelijke kwaliteitscriteria. Een toetsingscommissie kan periodiek en per provincie steekproefsgewijs audits houden over de kwaliteit van de muskusrattenbestrijding per provincie. 2. De verantwoordelijkheid voor de resultaten moeten minder betrokken worden op een vanggebied of rayon, maar op een groter geheel. Samenwerking moet norm zijn.		
<i>7.6.5 Het sociaal beleid bij provincies</i> Binnen de provincies dienen beleidsdoelstellingen te worden opgesteld over de inzet van oudere werknemers. Uitgangspunt daarbij kan zijn dat de provincies zich als maatschappelijk verantwoordelijk en als goed werkgever willen profileren. Uitstroom via de WAO past niet in dit kader. In dit kader behoren de provincies een eventueel vervroegd uit-tredingsbeleid voor muskusrattenbestrijders op te stellen. Indien het voor de provincies niet mogelijk is om preventief beleid (zie 7.6.1 en 7.6.2) uit te voeren, heeft dit consequenties voor zo'n uittredingsbeleid.		

Overzicht belastingsvelden

Belastingsveld	Conclusie
Fysieke belasting	Overschrijding van de gezondheidkundige grenswaarden waarschijnlijk ten aanzien van: - energetische belasting - tillen en dragen - langdurige werkhoudingen
Gevaarlijke situaties	Verhoogd risico. Door voorlichting, goede hulpmiddelen, instructies en toezicht kan het aantal gevaarlijke situaties ingeperkt worden.
Bacteriologische risico's	Verhoogd risico als gevolg van besmetting door de ziekte van Weil/Modderkoorts; Ziekte van Lyme. Mogelijk kunnen door gerichte, tijdige aandacht de effecten beperkt blijven.
Solitaire functie	Geen verhoogd risico. Selectie van het beroep.
Geluid	Kan vooral bij het varen tot een hoge belasting leiden, ook belasting in bijv. de werkplaats
Trillingen	Kan vooral bij het varen een hoge belasting, en bij autorijden over ongelijk terrein
Klimaat	Het dragen van pakken leidt tot oververhitting: zweten. Bij harde wind kan dit lijden tot bevriezingsverschijnselen.
UV	Verhoogd risico: overschrijding van advieswaarden door het constant buiten werken.
Chemische belasting	Mogelijk verhoogd risico door oppervlaktewater bij vuilstorten, door inademing en huidcontact met bestrijdingsmiddelen, en uitlaatgassen van de bootmotor.

Maatregelen muskusrattenbestrijding

Aanpassen van het werk

- ☐ Maken van zo klein mogelijke kooien
- ☐ minder springen, vaker lopen
- ☐ op het ijs met twee man
- ☐ in moerasgebied met twee man
- ☐ kleinere vanggebieden (voor ouderen)
- ☐ hulp van andere collega's
- ☐ inhuren van uitzendkrachten voor vervanging
- ☐ in groepjes werken, onderlinge taakverdeling
- ☐ combifuncties (vangen en bijv. opzet/onderhoud voorlichtingsmateriaal)
- ☐ beleid tot afwisselen zwaar en licht werk
- ☐ aannamebeleid: gedifferentieerde leeftijdsopbouw

Voorlichting, instructie en scholing

- ☐ Cursus tillen
- ☐ instructies bij werk aan de weg, certificaat
- ☐ EHBO
- ☐ zwemcursus: zelfredzaamheid in het water cursus
- ☐ slipcursus
- ☐ zelfredzaamheid voor alleenwerkers (klein EHBO)
- ☐ arbovoorlichting verschillende onderwerpen
- ☐ kleine blusmiddelen

- ☐ voet-knie-heup-instructie/onderzoek
- ☐ informatie over beroepsziekten

Procedures en regelingen

- ☐ seniorenregeling
- ☐ vaccinatiebeleid (tetanus, hep B)
- ☐ iedere 2, 5 jaar Pago/keuring
- ☐ bij klachten naar bedrijfsarts, huisarts
- ☐ ziekteverzuimregeling (contact op nemen, sociaal medisch team)
- ☐ bij tijdelijke arbeidsongeschiktheid: werk in de werkplaats
- ☐ werken in deeltijd
- ☐ veiligheidseisen aan machines
- ☐ ouderschapsverlof
- ☐ gedeeltelijke afkeuring
- ☐ arbo-handboek

Hulpmiddelen bij het werk

- ☐ auto met hoge instap
- ☐ dienstauto met lier voor de boot
- ☐ lier op de boot
- ☐ Aangepaste, ergonomische stoel in de auto
- ☐ Goede stoelen in de boot, ook voor de tweede vanger
- ☐ huif op de boot
- ☐ antislip in de boot
- ☐ Voorkomen dat je achterom moet zitten om in een boot gas te geven
- ☐ quad, all terrain vehicle
- ☐ graafmachine (bijv via loonwerker)
- ☐ boor voor pvc-pijpen
- ☐ tilstangen en optrekdraden aan schutwanden
- ☐ pneumatisch gereedschap
- ☐ automatisch werkende hefdeuren
- ☐ polsstok
- ☐ looproutes dmv planken

Persoonlijke beschermingsmiddelen

- ☐ Handschoenen, stevige bij handling van fuiken, dunne tegen besmettingen
- ☐ Gehoorbescherming (motorboot, werkplaats, schieten)
- ☐ waadpakken
- ☐ warme kleding, warmteoverall, warmtelaarzen
- ☐ Overlevingsoverall
- ☐ rugpreventiegordels
- ☐ zonnebrillen
- ☐ verrekijkers
- ☐ veiligheidsvesten bij wegen en spoorwegen
- ☐ Mogelijkheid tot aangepast schoeisel: steunzolen in laarzen
- ☐ oogbescherming
- ☐ vloeibare zeep
- ☐ laarzendrogers
- ☐ zonnebrandolie
- ☐ werkschoenen in de werkplaats
- ☐ muggenolie
- ☐ kunststof automatten
- ☐ hoed (tegen teken)

Noodmiddelen:

- ☐ communicatiemiddelen: mobieltje met goed bereik
- ☐ Watertank met schoon water voor ontsmetting
- ☐ teken pen
- ☐ EHBO-set
- ☐ rugspuit voor MKZ
- ☐ reddings/zwemvesten
- ☐ ijsprik
- ☐ life-hammer
- ☐ brandblussers